МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра образотворчого мистецтва

ПІНЧУК ОЛЬГА ВАЛЕРІЇВНА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на тему:

«НЕВИДИМІ РАНИ ВІЙНИ»

Серія робіт у техніці ліногравюри

Спеціальність 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Освітньо-професійна програма: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

ПАНФІЛОВА ОЛЕКСАНДРА ГЕОРГІЇВНА,

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 13

засідання кафедри образотворчого мистецтва

від 21.05. 2025 р.

Завідувач кафедри:

( ) Прокопевич Т.Г.

Луцьк – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ГРАФІКА ЯК МИСТЕЦТВО: ВИТОКИ, ЕВОЛЮЦІЯ ТА ТЕХНІКА ЛІНОГРАВЮРИ 5

1.1. Графіка як вид образотворчого мистецтва. Техніка ліногравюри ... 5

1.2.Історія виникнення та особливості техніки ліногравюри 10

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ТЕХНІЦІ ЕСТАМП 17

2.1. Формування творчого задуму кваліфікаційної роботи бакалавра. 17

2.2. Послідовність виконання практичної частини кваліфікаційної роботи бакалавра в матеріалі..... 19

ВИСНОВОКИ 21

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 24

ДОДАТКИ 26

ВСТУП

Актуальність. У сучасному образотворчому мистецтві існує безліч технік візуалізації ідей, емоцій та образів, кожна з яких має власні засоби вираження та художню мову. Серед них ліногравюра займає особливе місце завдяки своїй лаконічній формі, графічній виразності та можливості тиражування. Цей вид графіки дозволяє створювати глибокі за змістом твори навіть при обмеженій кількості засобів — лінії, плями, контрасту.

У наш час, коли війна стала не лише політичним, а й глибоко особистим досвідом для багатьох українців, мистецтво виступає як засіб фіксації історичної пам’яті, осмислення подій та вираження внутрішнього стану людини. Ліногравюра, з її здатністю говорити мовою символів, є надзвичайно актуальним способом художнього осмислення теми війни. Візуальні образи, створені у цій техніці, можуть не лише передавати емоційний досвід, а й ставати елементом культурного спротиву.

Особистий інтерес до ліногравюри виник під час навчання в Українській академії друкарства, де відбулося перше знайомство з цією технікою. Відтоді виникло бажання не лише поглибити знання про неї, а й поділитися можливостями ліногравюри як засобу художнього висловлювання з іншими. Створення серії графічних робіт на тему «Про що мовчить війна» є спробою передати внутрішній біль, надію, пам’ять і силу українського народу через лаконічну, але глибоку мову друкованої графіки.

Вагомий внесок у вивчення графічного мистецтва зробили такі дослідники, як А. Лещинський, В. Фаворський, М. Мірошина, І. Леман та інші. Особливу увагу техніці ліногравюри у своїх працях приділяли такі митці й фахівці, як В. Лопата, Г. Нарбут, Г. Якутович і Д. Якутович.

Серед фундаментальних джерел, присвячених цій темі, вирізняється праця А. Лещинського «Основи графіки» (2003). У ній автор ґрунтовно розглядає різновиди графіки, зокрема естампну, розкриває специфіку графічних технік, історію виникнення й розвитку ліногравюри, її технологічні варіанти, інструменти та технічні прийоми, що використовуються для створення відбитків. Проте лінгвогравюра досі залишається ще недостатньо досліджена.

Метою роботи є вивчення техніки ліногравюри як засобу художнього висловлення в контексті осмислення теми війни, а також створення авторської серії з шести графічних творів на тему «Про що мовчить війна».

Об'єктом дослідження є ліногравюра як вид графічного мистецтва.

Предметом дослідження виступають виражальні можливості ліногравюри у передачі соціально-психологічних аспектів війни засобами друкованої графіки.

Завдання дослідження:

- Ознайомитися з історією виникнення та розвитку техніки ліногравюри.
- Дослідити художні особливості та виразні засоби ліногравюри.
- Проаналізувати роль графічного мистецтва в осмисленні соціально-історичних тем.
- Розробити ескізи та створити серію з шести робіт у техніці ліногравюри на тему «Про що мовчить війна».

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку джерел, додатків та дослідницько-експериментальної частини – створення серії з шести робіт «Про що мовчить війна» в техніці ліноритy розмір яких складає 20\30.

РОЗДІЛ 1. ГРАФІКА ЯК МИСТЕЦТВО: ВИТОКИ, ЕВОЛЮЦІЯ ТА ТЕХНІКА ЛІНОГРАВЮРИ

1.1. Графіка як вид образотворчого мистецтва. Техніка ліногравюри

Графіка є одним із найдавніших і найуніверсальніших видів візуального мистецтва. Сам термін має грецьке походження й у перекладі означає «писати», «дряпати», «малювати». Графіку часто розглядають як першооснову всіх образотворчих напрямів, адже вона базується на найпростіших формах відображення реальності – лінії та штрихові, що формують контури предметів, фігур чи образів.

У процесі історичного розвитку графічне мистецтво суттєво розширило свій арсенал художніх прийомів. Особливо це стосується рисунка, що слугує основою не лише для графіки, але й для більшості видів декоративного й образотворчого мистецтва. Саме через рисунок людина здавна намагається осмислити та передати своє сприйняття навколишнього світу.

Слово «рисунок» має глибоке коріння в українській мові й охоплює все, що створено за допомогою лінії, штриха чи плями. Головні його елементи — це саме лінія, штрих і площинна пляма, які можуть контрастувати (чорне на білому або навпаки) чи поєднуватися у візуальну гармонію. Завдяки цим елементам графіка здатна варіювати від узагальненої символіки до деталізованого зображення конкретних подій або явищ [1].

Особливістю графіки є її здатність до тиражування, що значно підсилює вплив твору на широку аудиторію. Незважаючи на зовнішню простоту, графіка має велику виразну силу. Її мова лаконічна, стисла, зосереджена на головному, без зайвого декору. Така суть творчості графіка –у постійному відсіюванні непотрібного задля досягнення максимальної художньої виразності.

Значущим у графіці є й те, що «порожнеча» – чиста поверхня паперу – часто відіграє не менш активну роль, ніж нанесені лінії. Графік створює художній образ, орієнтуючись на економію виражальних засобів, проте саме ця простота і створює глибоку образну насиченість. Особливо важливу роль тут відіграє контраст білого й чорного, а також вибір відповідної техніки в залежності від змісту, задуму та естетичного завдання [10].

Графічне мистецтво охоплює широкий спектр візуальних форм, серед яких – ілюстрації, художнє оформлення друкованої продукції (книг, журналів, газет), шрифтовий дизайн, декоративне оформлення грамот, дипломів, етикеток, квитків, упаковки тощо. Ці твори виконуються різними матеріалами й інструментами – тушшю, олівцем, аквареллю, гуашшю, темперою та іншими засобами.

Однак діяльність художника-графіка не обмежується лише паперовим носієм і створенням одиничного зображення. Значна частина графіки реалізується через процес тиражування [11]. Це можливо завдяки роботі «в матеріалі», тобто за допомогою гравіювання зображень на таких основах, як камінь, дерево, металеві пластини або лінолеум. Ці способи дозволяють автору виготовити серію відтисків з однієї матриці.

Залежно від матеріалу й способу друку, графічні техніки поділяються на [1]:

Літографію – друк із обробленої поверхні каменю.

Різцеву гравюру по металу – створення зображень шляхом механічного вирізання на металевій пластині;

Офорт — техніка, в якій використовуються хімічні процеси (травлення кислотою), включає такі різновиди, як м’який лак, акватинта тощо (див. додаток Е);

Ксилографію — гравірування на дерев’яній поверхні (див. додаток Ж);

Ліногравюру — вирізання зображень на лінолеумі (див. додаток 3).

Останні з перелічених методів, які входять до групи так званої «станкової графіки» або «роботи в матеріалі», вирізняються оригінальністю виразної мови та художньою доступністю. Вони дозволяють створювати повноцінні авторські твори з високим рівнем естетичної цінності при мінімальних затратах.

Особливу популярність серед цих технік здобула ліногравюра. Вона відзначається простотою виконання, високим рівнем образної виразності й доступністю. Завдяки цим характеристикам техніка здобула визнання як серед початківців, так і серед професіоналів. Головна форма твору в ліногравюрі – естамп, тобто відбиток, виконаний на певному матеріалі безпосередньо з авторського кліше.

Ліногравюра має практичне застосування і як художній твір, і як технічна друкарська форма. Її можна використовувати для багаторазового відтворення зображень без потреби у виготовленні окремих друкарських форм (кліше).

Графіка поділяється також за типами друку. Високий друк до якого належать дереворіз, ксилографія, ліногравюра. Принцип полягає в тому, що непридатні до друку елементи вирізаються, заглиблюються в матеріал, а фарба наноситься лише на виступаючі ділянки. Під тиском ці частини переносять зображення на папір. Така технологія бере початок із Китаю IX ст. і поширилась у Європі в XIV ст., особливо після винайдення друкарства Гутенбергом. В Україні техніка набрала обертів із діяльністю першодрукаря Івана Федорова у Львові[2, с. 66].

Глибокий друк включає мідьорит, суху голку, мецотинто, офорт, акватинту тощо. Тут фарба проникає в заглиблені елементи зображення, а надалі переноситься на вологий аркуш під тиском друкарського верстата. Сухі техніки (мідьорит, суха голка) створюються вручну, тоді як мокрі (офорт, акватинта) вимагають хімічного травлення зображення.

Плоский друк, основою якого є літографія — метод, що базується на взаємовідштовхуванні води та жиру. Поверхня (камінь або офсетна пластина) не має заглиблень чи виступів: після хімічної обробки жирні елементи приймають фарбу, а решта — воду. Літографію винайшов Алоїс Зенефельдер у 1796 році, шукаючи дешевий спосіб друку п'єс. З часом техніка здобула популярність через свою доступність, гнучкість і широкий арсенал виразних можливостей.

У світовій практиці під поняття графіки традиційно включають усе, що створене на папері. Сюди можуть належати не тільки класичні графічні техніки, але й роботи, виконані аквареллю, гуашшю чи пастеллю, хоча ці форми вже тяжіють до живопису. Крім різноманітних видів паперу, художники іноді застосовують також пергамент, тканину (шовк, полотно) та інші матеріали для створення графічних творів.

Сучасна графіка поділяється на кілька основних напрямів [3]:

1) Станкова графіка (естамп) – друковані художні твори, що створюються за допомогою гравірування на різних поверхнях: металі, дереві, лінолеумі, камені тощо.

2) Книжкова графіка – ілюстративне та декоративне оформлення книжкових видань (ілюстрації, форзаци, суперобкладинки).

3) Плакатна графіка – художнє оформлення рекламних, політичних, культурно-соціальних плакатів.

4) Прикладна графіка – графічні елементи, застосовані у дизайні упаковки, маркуванні, екслібрисах, етикетках, товарних знаках.

5) Архітектурна графіка – графічні роботи, пов'язані з візуалізацією архітектурних форм і проектів.

У станковій графіці використовують три основні техніки друку [5]:

1) Глибокий друк – зображення створюється у заглибленнях друкарської форми. До цієї групи належать техніки офорту та сухої голки.

2) Офорт – гравюра на металі, створена з використанням кислотного травлення.

3) Суха голка – гравюра, виконана без кислот, шляхом безпосереднього дряпання металевої пластини.

4) Плоский друк – друкуючі й пробільні елементи перебувають на одній площині. Різниця між ними досягається завдяки хімічній обробці.

5) Літографія – малюнок виконується на спеціальному камені або металі, що обробляється хімічно.

6) Офсетний друк – сучасна типографська техніка, яка дозволяє отримувати багаторазові якісні відбитки.

7) Високий друк – друкуючі елементи виступають над пробільними. При нанесенні фарби вона лягає тільки на виступаючі частини, передаючи зображення.

8) Ксилографія – гравюра на дереві.

9) Лінгравюра – техніка гравюри на лінолеумі.

Лінгравюра є однією з найпростіших і водночас ефектних технік високого друку. Вона передбачає створення композиції шляхом вирізання зображення на аркуші лінолеуму. Отриману друкарську форму згодом покривають фарбою та переносять зображення на папір або іншу поверхню. Завдяки м’якості лінолеуму та відносній простоті інструментів, ця техніка широко використовується у навчальних закладах, зокрема у процесі вивчення основ друкованої графіки [4].

Лінгравюра розвиває в учнів не лише технічні навички роботи з інструментами, але й композиційне мислення, увагу до деталей, почуття ритму

та гармонії у зображенні. Саме тому вона є надзвичайно цінною у контексті формування творчої особистості.

1.2.Історія виникнення та особливості техніки ліногравюри

Прагнення до краси та творчого самовираження супроводжує людство з найдавніших часів. Ще задовго до появи сучасного поняття графіки люди використовували зображення як засіб комунікації, фіксації досвіду та емоцій. Відомо, що стародавні цивілізації – єгиптяни, асирійці, індуси – використовували вирізьблені на дереві зображення для друку на предметах побуту, тканинах, цеглі. Подібні техніки застосовувалися й у Китаї та Японії. У Стародавній Греції та Римі дерев'яні печатки використовувалися як позначки на товарах, тваринах і навіть людях. Усе це – перші кроки до формування візуальної мови, основою якої стала лінія.

Згодом ці елементи еволюціонували в орнаменти та символічні зображення, що слугували не лише прикрасою, а й засобом порозуміння. Саме з такої практики і народилося поняття графіки як мистецтва створення зображень лінією, штрихом, контуром. Проте до повноцінного становлення графіки як самостійної художньої форми людство прийшло лише через півтори тисячі років нашої ери.

Впродовж свого розвитку графіка збагатилася широким спектром художньо-технічних прийомів. Рисунок, що лежить в її основі, став універсальним інструментом як у декоративному, так і в образотворчому мистецтві. Завдяки ньому людина не лише фіксувала побачене, а й передавала емоційний і смисловий підтекст зображеного.

Українська графіка має глибокі історичні корені. З появою рукописної книги в Київській Русі у XI–XII ст. сформувалася національна школа книжкової графіки. Художнє оформлення текстів супроводжувалося розкішними заставками, ініціалами, мініатюрами та маргінальними малюнками. До

найдавніших пам’яток належать «Остромирове Євангеліє» (1056–1057), «Ізборник Святослава» (1073), «Кодекс Гертруди» (1078–1087) та інші [8, с. 4].

Навіть у період боротьби з іноземними загарбниками у XIV–XV ст. традиції рукописної книги не зникли. Орнаментика заставок і літер стала ще вишуканішою, базуючись на мотивах природи, міфічних істот та геометричних візерунках. Попри розвиток друкарства в середині XVI ст., рукописна книга не втратила актуальності і продовжувала розвиватися аж до XVIII ст. Художники адаптували старі орнаменти до нових технологій, зокрема гравюри на дереві.

Паралельно з книжковою графікою в Україні розвивалася станкова графіка — друковані на окремих аркушах естампи на біблійні, історичні та побутові теми. Широке розповсюдження цих зображень сприяло формуванню естетичних смаків широких верств населення.

У другій половині XVII–XVIII ст. українське граверство досягло свого розквіту. Титульні аркуші книг ставали самостійними творами мистецтва, багатими на сюжетно-орнаментальні композиції. В оздобленні чітко простежується вплив ренесансного й барокового мистецтва, що гармонійно вписується у національний контекст. До видатних майстрів цього періоду належать Олександр і Леонтій Тарасевичі, а також Інокентій Щирський – їхні роботи не поступалися кращим європейським зразкам.

Із завершенням XVIII ст. відбулися суттєві зміни: церква втратила монополію як основний замовник, а світська тематика стала домінувати у друкарській справі. Водночас занепала народна релігійна гравюра, поступившись місцем новим формам графічного мистецтва.

XIX століття позначилося новим етапом розвитку української графіки. Поширення революційно-демократичних ідей, посилення народного руху, а також культурне піднесення вплинули на тематику та форми творів. Поряд з релігійними сюжетами набули поширення побутові сцени, історичні події,

пейзажі та портрети. Розвиваються нові техніки — автолітографія, офорт, акватинта, торцева гравюра.

Надзвичайного значення для національної графіки має творчість Тараса Шевченка. Його графічні роботи у техніках офорта, акварелі, рисунка пером і олівцем поєднують глибоку ідею, високу майстерність і демократичну доступність. Він розглядав графіку як важливий засіб спілкування з народом і активно використовував її як мистецький інструмент просвітництва [6, с. 103].

Ліногравюра як мистецький різновид високого друку сформувалася на межі XIX і XX століть, завдяки появі нового матеріалу — лінолеуму. Його зручність і доступність швидко оцінили представники німецького об’єднання художників Die Brücke («Міст»), які вже у 1905 році почали використовувати лінолеум як альтернативу дереву для створення друкованих форм. Такий вибір був зумовлений необхідністю виготовлення великих за форматом гравюр, зокрема для плакатної продукції.

У подальшому техніка ліногравюри поширилася у світі, й до середини XX століття сформувалися національні школи, що активно розвивали цей напрям. Найбільшого поширення ліногравюра набула у країнах Латинської Америки – зокрема в Мексиці, Бразилії, Аргентині та Чилі. Тут діяли такі творчі об’єднання як «Майстерня народної графіки» та «Клуб друзів гравюри», які сприяли популяризації техніки серед широких кіл населення.

До відомих європейських та американських митців, які зверталися до ліногравюри, належать Анрі Матісс і Пабло Пікассо у Франції, Ерік Паккард і Бен Рендолл у США, а також Петер Нільсен у Данії.

В Україні ця техніка також набула широкого поширення. Серед найвідоміших майстрів варто відзначити Олену Кульчицьку, Олександра Пащенка, Валерія Литвиненка, Івана Селіванова, Олександра Фіщенка, Георгія Якутовича, Сергія Конончука та Василя Лопату. У Закарпатському регіоні

ліногравюру активно розвивали такі художники, як Павло Бедзір, Микола Митрик, Еріка Медвецька, Віталій Берец, Василь Скакандій та Олександр Певсе.

З технічної точки зору, ліногравюра – це метод високого друку, при якому зображення формується шляхом вирізання малюнка на лінолеумі. Поверхню зафарбовують спеціальними друкарськими фарбами, після чого з неї здійснюють відбиток на папері. Для роботи художник використовує набір стамесок різної форми (кутові, поздовжні), ножі, валики, а також спеціальний лінолеум товщиною 2–5 мм, придатний для різьблення.

Особливістю цієї техніки є можливість створювати багаторазові копії одного зображення, що робить її зручною для тиражування авторських творів. Існує два основних види ліногравюри – монохромна (чорно-біла) та кольорова[9]. У першому випадку використовується одна фарба, зазвичай чорна. Кольорові варіанти створюються шляхом поетапного накладання відбитків з окремих форм для кожного кольору, що значно ускладнює процес, але забезпечує багатше художнє враження.

Перед початком роботи художник створює ескіз на кальці, який потім переносить на лінолеум. За контуром вирізається друкуюча поверхня, а непотрібні елементи знімаються ножем. Після цього за допомогою валика на поверхню наноситься фарба, і робиться відбиток – у дзеркальному відображенні. За бажанням, готову ліногравюру можна додатково розфарбовувати аквареллю, гуашшю або темперою[7, с. 105].

Ліногравюра як техніка поєднує у собі простоту інструментів і водночас значний художній потенціал. Завдяки цим особливостям вона широко використовується в освітніх програмах, надаючи можливість учням глибше зануритися у світ графіки та розвинути творчі навички.

Сьогодні ліногравюра, поєднуючи традиційне мистецтво з сучасними технологіями, впевнено займає своє місце у різноманітних сферах дизайну. Ця техніка знаходить застосування у виробництві книжкових ілюстрацій, оформленні упаковок, створенні навігаційних знаків та ін.

Серед яскравих прикладів сучасного використання ліногравюри можна згадати американського художника Ніка Морлі (Nick Morley), який створює оригінальні лінорити з глибоким змістом. Інший майстер, Стів Прінс (Steve Prince), за допомогою потужної візуальної мови та сильних композицій передає у своїх роботах духовні й особисті цінності.

Чад Ітон, художник із Лос-Анджелеса, популяризує ідею «ручного малюнка –ручного друку», надихаючи на творче використання ліногравюри у графічному дизайні. Він створює авторські вироби – від футболок і підставок до картин на тканині – і реалізує їх через власний бренд TIMBER. Оцифровуючи власні роботи, Ітон друкує їх на різноманітних поверхнях, тим самим поєднуючи ремесло з технологічним підходом.

В Україні значним внеском у розвиток ліногравюри відзначився Василь Лопата, який, зокрема, брав участь у створенні дизайну української гривні у 1991 році. Його серії кольорових та чорно-білих ліногравюр, присвячені народній тематиці – «Українські народні думи» (1973), «Українські балади» (1981), «Маруся Чурай» (2000–2001) – здобули високу оцінку та широке визнання [2].

Серед сучасних українських митців ліногравюрою активно займається львівська художниця Ольга Кузюра, яка працює в напрямі ню-графіки. Її творчість експонується з 2011 року, а персональні виставки, зокрема «Тіло/Тінь» (2017), стали виявом нового погляду на естетику жіночого тіла через призму графічного мистецтва [2, с. 67].

Сучасна ліногравюра тяжіє до декоративності, акцентує на зібраності композиції з дрібних вирізаних елементів та часто відходить від сюжетної цілісності, наближаючись до орнаменту чи принту. Це робить її актуальною для графічних дизайнерів і художників, які шукають нові форми виразності.

У поєднанні з цифровими технологіями лінорит отримує друге дихання: відскановане зображення можна масштабувати та переносити на будь-яку поверхню, від одягу до екоупаковки. Так, в Черкаському державному технологічному університеті активно досліджують можливості інтеграції ліногравюри у графічний дизайн. Наприклад, у магістерських роботах І. Філатова розглядає лінорит як естетичний інструмент в еко-упаковці, а Н. Сущова – як засіб візуального вираження в сучасному плакаті [2].

Ліногравюра не лише зберігає свою мистецьку цінність, а й успішно адаптується до потреб сучасного дизайну, стаючи джерелом натхнення для нових поколінь авторів.

Ліногравюра, як вид графічної техніки, пройшла суттєві зміни від часу свого виникнення. Наприкінці XX століття технологія ліногравюри стала більш складною, зокрема в аспектах кольорових рішень та фактури відбитків. Сьогодні ліногравюра вимагає повного занурення митця у процес від початку до кінця, створюючи образи, які неможливо досягти ані живописом, ані комп’ютерною графікою.

Розвиток ліногравюри є важливим внеском у національне образотворче мистецтво і дизайн, а також у культурну спадщину України. Графічна техніка ліногравюри зазнала значних змін з часів свого становлення. Напочатку XXI століття її технологія, фактура відбитків і кольорові рішення стали більш складними. Сьогодні в ліногравюрі використовуються абстрактні та футуристичні форми, які характерні для імпровізаційного мистецтва. Сучасні

митці продовжують шукати нові засоби й методи для вдосконалення цієї техніки.

На прикладі творчості таких митців, як Г. Якутович, О. Кульчицька, В. Касьян, М. Глущенко та інших, можна прослідкувати процес розвитку ліногравюри. Зібраний матеріал може бути використаний для створення нових форм та методів у процесі розвитку ліногравюри і її застосування, що позитивно вплине на мистецтво та дизайн. Аналіз ліногравюри у творчості цих митців свідчить про взаємозв’язок давніх традицій і досягнень XX–XXI століть, що відкриває нові можливості для розробки концепцій її подальшого використання та розвитку культури в Україні.

Отже, аналізуючи техніку ліногравюри як засіб художньо-естетичної виразності, можна зазначити, що її застосування робить дизайн унікальним і неповторним, а також допомагає створити нову емоційно-естетичну атмосферу.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ТЕХНІЦІ ЕСТАМП

2.1. Формування творчого задуму кваліфікаційної роботи бакалавра

Обираючи тему про соціальні проблеми в Україні, безперечно, варто зупинитися на темі війни. Війна в Україні – найактуальніша і найважливіша тема сьогодення. Війна торкається кожного аспекту життєдіяльності людей в Україні, формуючи вплив на такі сфери, як освіта, виховання, демографічний стан, сорт, мистецтво, екологія, та безліч іншиш не менш важливих аспектів.

У наші дні тема війни в Україні безперечно набула особливої актуальності, адже, вона пестала бути просто частиною історії. Вона стала нашою реальністю, з якою щодня зіштовхуються міліони людей, і яка залишає невиправний слід у свідомості, культурі і пам’яті кожного та кожної українця та українки. Художнє осмислення війни є не лише актом фіксації подій, але й глибоким емоційним філософським і гуманістичним жестом.

«Про що мовчить війна» –це глибока робота присвячена візуальному дослідженню війни в Україні у сучасному художньому контексті. Мистецтво завжди відігравало важливу роль у формуванні коллективної пам’яті, зціленню психологічних травм та створенні візуальної мови, здатної передати те, що не завжди можна вимовити словати. Через зображення болю, втрати, опори і надії, було створено простір діалогу, роздумів та співпереживання.

Тема війни в Україні переосмислена багатьма митцями, у пошуку способів художньої реакції на події, що глибоко торкаються особистої та національної ідентичності.

Війну в Україні зображено такими митцями, як Сергій Захаров – художник з Донецька, який створив графічний роман «Діра» про перебування в

полоні, та жорстокість оккупанта. Також Софія Сулій – ілюстраторка, що зображає малюнки на тему війни, доносячи правду про події в Україні публіці за кордоном.(Мал. 2.1, Мал. 2.2, Мал. 2.3,Додаток 2.)

Чимало митців створюють художні образи на тему війни в Україні, адже ця тема огортає усі сфери діяльності та життєвого побуту нашого народу.

«Про що мовчить війна» – метафоричні зображення історій, та різних людських постатей всередині різних життєвих ситуацій, поєднаних з образами птахів, що виступають значущими символами в українській культурі. Це образні зображення подій, та обсавин різних сімей, різних особистостей, різних досвідів, що, попри їх відмінність все ж близькі кожному громадянину.

Серія робіт під назвою «Про що мовчить війна» представляє собою метафоричне зображення людських історій, утілених через символічні образи. Центральне місце у композиційній структурі займає мотив птахів – як культурно значущих елементів української традиції, що символізують волю, душу, пам’ять і трансформацію. У цих творах автор досліджує внутрішні переживання різних соціальних і особистісних типажів у контексті війни, демонструючи індивідуальні життєві ситуації, які, попри свою унікальність, є емоційно близькими кожному громадянину. Образи постають як засоби передачі колективного досвіду та формування національної ідентичності в умовах кризової історичної реальності.

Ліногравюра – це графічний вид мистецтва, який зображається за допомогою ліній, передачі світла та тіні. В серії робіт «Про що мовчить війна» ліногравюра передає контрастні зображення людей, та зображуються символічні обари через птахів, які мають великий смисловий вплив в українській культурі.

У ліногравюрі «Про що мовчить війна» на контрасті зображено різні види птахів, та силуети людей з різними життєвими історями, різними долями. Діти

сироти, військові, полонені, і просто цивільні люди, що пізнали горе війни. Люди вписані у силуети птахів. Їх об’єднує символізм, який допомагає глядачу краще зрозуміти історію зображеної особи.

Зображення світла та тіні на роботі задає особливий настрій. Світлі силуети людей, на тлі темних птахів концентрують увагу глядача на особистостях та їх історіях.

2.2. Послідовність виконання практичної частини кваліфікаційної роботи бакалавра в матеріалі

У першу чергу, ми намагалися сформулювати особисте бачення теми – про що саме «мовчить» війна: емоції, память, надія, біль, втрата.

Для втілення та ефективного передання художньої ідеї важливим було дотримання визначених принципів стилізації та усталених прийомів обраної техніки. Саме це дозволило досягти відповідної емоційної виразності й точно передати настрій війни в межах дипломної бакалаврської роботи.

Щоб виконати серію робіт у техніці ліногравюра на тему «Про що мовчить війна» потрібно було дотримуватися поетапного плану:

1. Спершу, ознайомитись з матеріалами,щоб краще заглибитися у тему, ми працювали над ескізуванням. Визначилися із композицією, загальним стилем, символами, які будуть використані (силуети птахів, постаті людей, зруйновані будинки, тіні), узгодили формати майбутніх відбитків.

2. Другий етап – це деталізація та затвердження цікавих та змістовних варіантів.

3. Наступний етап – це детальне пропрацювання ескізів на відповідному форматі до готової роботи, позначення світлих і темних зон, вибір кольорової гами (ми вирішили створити кольорову ліногравюру).

4. Далі готові ескізи відзеркалюються та переносяться на лінолеум.

5. Початок вирізання лінолеуму. Нанесення контурів, загальних мас, поступовий перехід до дрібних деталей. У процесі роботи з гострими інструментами дотримуємося правил техніки безпеки. Постійна перевірка глибини зрізу, щоб уникнути деформації форм та наскрізних отворів.

6. Рівномірне нанесення фарби з допомогою валика на готову матрицю. Підготовка паперу (важлива значення має його щільність, текстура, тон) та відбивання за допомогою пресу.

7.Виконання пробного відбитку, аналіз результату (перевірка контрасту, композиційної цілісності, чистоти друку).

8. Тиражування: викорання серії з однакової форми (3-5 відбитків).

9. Сушіння та вирівнювання відбитків

10. Оформлення готових відбитків у паспорту та рамки зі склом.

11. Написання короткого концептуального пояснення щодо технології та задуму роботи.

Ця послідовність дозволяє системно підійти до творчої роботи та глибше розкрити складну тему війни через метафору, образ і особливості обраної графічної техніки.

ВИСНОВКИ

Значну роль в українському мистецтві займає ліногравюра, адже це вона посідає важливе місце як засіб соціального аналізу, а також інтепретує почуття митця через візуальні прийоми з використанням ліній, світла, тіні, та контрасту.Ліногравюра – проста, лаконічна та виразна, про те, завдяки своїм потужним елементам вона дозволяє глибоко передати емоційний та особистісний вимір, завдяки якому можна передати трагічну та близьку усім українцям тему війни.

Саме завдяки здатності говорити універсальною мовою символів, ліногравюра стає не лише художнім явищем, а й важливою складовою культурного наративу сучасної України.

У результаті виконання серії графічних робіт у техніці ліногравюри на тему «Про що мовчить війна» було закріплені знання про основні принципи високого друку, вдосконалено навички та технічні прийоми різьблення по лінолеуму, процеси тиражування авторських відбитків. Композиційне вирішення кожної роботи спирається на символіку та емоційно-експресивний потенціал ліногравюри як виду друкованлї графіки.

Таким чином, нами було досліджено як художній, так і технічний аспекти створення графічного циклу у техніці ліногравюри на тему війни. У першому розділі розкрито сутність графіки як виду образотворчого мистецтва, зокрема її можливості у переданні глибоких емоційних та філософських змістів. Особлива увага приділена техніці ліногравюри — її історії, художньо-пластичним особливостям, а також можливостям візуальної метафори у цій техніці.

Створення серії «Про що мовчить війна» стало спробою художнього осмислення теми, яка й досі залишається болючою і актуальною для українського суспільства. Через обмеженість засобів – чорно-біло-жовту

палітру, контраст світла й тіні, графічну простоту й експресію –ліногравюра дозволила передати внутрішній драматизм, тишу, що кричить, біль, який не завжди має голос.Контраст світлотіней, лаконізм ліній, ритміка фактур та цілеспрямоване використання негативного простору посилили змогу глибше розкрити антивоєнну тематику, продемострувати руйнівні наслідки злочииних дій загарбників.

Кожна з шести робіт серії несе власне смислове навантаження, проте в комплексі вони створюють цілісний наратив – візуальну розповідь про переживання, втрати, пам’ять і надію. Цикл є спробою не лише зафіксувати емоційні стани, пов’язані з війною, а й поставити перед глядачем запитання: «Що залишає по собі війна, крім руїни?» і «Що ми не говоримо вголос, але несемо всередині?».

Застосування методів художньо-образної трансформації реальних подій через метафору, узагальнення та композиційне зіставлення дозволило досягти бажаного результату. Створена серія презентує графічну мову як ефективний засіб візуального висловлення, осмислення трагізму війни, внутрішньої тиші людського болю та пам’яті. Через графічну мову символів ми намагалися вийти за межі документального зображення подій, звернулися до внутрішнього світу людини, її болю, спогадів, втрат. Кожна композиція – це спроба зафіксувати момент тиші, що виникає після вибуху, після того, як слова стають зайвими. Техніка ліногравюри обрана свідомо, контрасти та обмежена палітра допомагає загострити драматизм, а також символізує боротьбу між світлом і темрявою, життям і смертю. Поодинокі жовті плями символізуть душевне тепло, світло надії об’єднаних горем і тривогою людей.

Таким чином, у цій роботі ліногравюра постає не просто як техніка, а як мова – глибока, символічна, афористична. Вона дає змогу переосмислити важливі соціальні та особисті теми, залишаючи простір для внутрішнього

діалогу глядача з твором. Серія «Про що мовчить війна» є прикладом того, як графіка може служити не лише естетичному, а й морально-етичному виміру мистецтва. Її мета – пробудити співпереживання, осмислення й діалог з тим, що не можна виразити словами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гравюра: види та техніки. Ліногравюра: основні принципи та етапи роботи, інструменти та матеріали.URL: Гравюра: види та техніки. Ліногравюра: основні принципи та етапи роботи, інструменти та матеріали. (дата звернення: 12.05.2025).

2.Довгенко Б. Розвиток ліногравюри в мистецтві України XX століття. *Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва*. Вип.7. 2021.С. 65-68. URL:https://artka.ck.ua/conf/art/article/view/462(дата звернення: 10.05.2025).

3. Ліногравюра: що це і як можна застосувати. Особливості лінолеуму. URL:Ліногравюра: що це і як можна застосувати. Особливості лінолеуму | Pidloga (дата звернення: 12.05.2025).

4. Перші кроки в ЛІНОГРАВЮРІ. Ліногравюра для початківців. URL: Кетчуп Торчин® Пікнік там, де ти(дата звернення: 12.05.2025).

5. Сучасна українська ліногравюра. Техніка отримання лінориту та дещо з його історії. URL: http://skif-trava.com.ua/ua/articles/208.html(дата звернення: 2.05.2025).

6. Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва:Збірник матеріалів VII Всеукр. наук.–практ. конф., Черкаси, 23 квітня 2021 р./ Упоряд. Л. І. Полудень, Ф. А. Гонца. Черкаси: Видавець Третяков О. М.,2021. 264 с.

7. Храмова-Баранова О. Л., Яковець І. О. Художньо-естетичне значення техніки ліногравюри в розвитку мистецтва і дизайну в Україні. *Культура і сучасність: альманах*. 2020. № 2. С. 104-108.

8. Христенко В.Є. Техніки авторського друку. Офорт, літографія, дереворит та лінорит, шовкотрафаретний друк: Навч. посіб. Х.: Колорит, 2004. С.3-5.

9. Two-color Linocut Printmaking by Maarit Hänninen. URL:Two-color Linocut Printmaking by Maarit Hänninen(дата звернення: 12.05.2025)

10. Linocut printmaking process - Botticelli edition. URL:Glued твій лайфхак від гот2б(дата звернення: 12.05.2025)

11. Linocut Printmaking Process - In the Studio. URL:Linocut Printmaking Process - In the Studio(дата звернення: 12.05.2025)

ДОДАТКИ

Додаток 1

Рис 1.1 Георгій Якутович "Кіно та гори"

Рис. 1.2 Георгій Якутович.

Дитячі радощі. Іван та Марічка.

Рис. 1.3 « Жінка в капелюсі»

Рис. 1.4 «Оголена біля джерела»,

П. Пікассо, 1962

Додаток 2

Рис. 2.1. Фрагменти з мальопису Сергія Захарова

Рис. 2.2. Софія Сулій.

Ілюстрація «Садок вишневий коло хати»

Рис. 2.3. Софія Сулій. Ілюстрація «Нато все ще чекає»

ВИКОНАНЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Додаток 3

Рис. 3.1, Рис 3.2, Рис. 3.3, перші відбитки

Рис. 3.4. додавання акцентного світла на готові відбитки

Рис. 3.5 Готова робота

Анотація

Ця кваліфікаційна робота присвячена дослідженню ліногравюри як засобу художнього висловлення у контексті осмислення теми війни. У роботі обґрунтовується актуальність ліногравюри як лаконічної, але глибокої техніки графічного мистецтва для передачі емоційного досвіду та фіксації історичної пам’яті, особливо в умовах сучасної української реальності.

У першому розділі розглядаються витоки та еволюція графічного мистецтва, його основні види та техніки друку, з акцентом на історію виникнення та художні особливості ліногравюри. Аналізується її роль у світовому та українському мистецтві, а також сучасне застосування цієї техніки.

Другий розділ розкриває методику та етапи виконання практичної частини роботи – створення авторської серії з шести ліногравюр на тему «Про що мовчить війна». Обґрунтовується вибір теми як соціально-значущої та особистісно важливої, що дозволяє дослідити соціально-психологічні аспекти війни через метафоричні образи, зокрема, символізм птахів та контраст світла й тіні. Детально описується послідовність створення робіт: від формування задуму та ескізування до технічного виконання гравюр та тиражування.

Робота демонструє, як засобами ліногравюри можна передати складні емоційні стани, пов’язані з війною (біль, втрату, надію, пам'ять), використовуючи обмежену палітру та графічну експресію. Результатом дослідження є серія робіт, що створює цілісний візуальний наратив, який спонукає глядача до

роздумів про невидимі наслідки конфлікту та внутрішній світ людини в умовах війни.

Ключові слова: ліногравюра, війна, символізм, психологія, графіка.